

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์

พระมหาสำราญ คุรุทสุวรรณ¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิณสุดา สิริธรรังศรี²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่าย วัดชลประทานรังสฤษฎ์ 2) ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และ 3) แนวทางการแก้ไข ปัญหาและการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่าย วัดชลประทานรังสฤษฎ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวัดเครือข่ายฯ จำนวน 5 วัด ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ที่เป็นตัวแทนจากทุกภาคโดย การศึกษา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ เจ้าอาวาส 5 รูป/วัด พระภิกษุ 10 รูป และอุบาสก อุบาสิกาที่เกี่ยวข้อง 20 คน รวมจำนวน 35 รูป/คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบ สัมภาษณ์ (Interview) แบบสังเกต และแบบสังเกตแบบมีโครงสร้าง การรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผลวิจัยพบว่า

1. สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ มีการเผยแผ่ครบทั้ง 5 กิจกรรมเช่นเดียวกับวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ทั้งด้านการอุปสมบท การบรรพชา การแสดงปาฐกถาธรรม การตัก บาตรสาธิต และการสอนธรรมะผ่านสื่อ ยกเว้นรายละเอียดบางประเด็นที่แตกต่างตามศักยภาพของเจ้าอาวาส พระภิกษุ และอุบาสก อุบาสิกา ที่เกี่ยวข้องและบริบทของแต่ละวัด การเผยแผ่จึงให้ผลที่แตกต่างกันตามเหตุปัจจัย ในการจัดกิจกรรมของแต่ละวัด

2. ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ผู้มีอุดมการณ์ไม่เข้มข้น การจัดกิจกรรมบางส่วนไม่เป็น ตามแนวทางที่พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) อดีตเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้ให้แบบอย่างไว้ บุคลากรบางส่วนให้ความสำคัญทางวัตถุมากกว่าการเผยแผ่หลักพระธรรมวินัยรวมทั้งสถานที่มีความสะดวก สะอาด สงบน้อย

3. แนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทาน รังสฤษฎ์ ควรมีการจัดประชุมจดบันทึกเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรม จัด งบประมาณอย่างเพียงพอ เพื่อพัฒนาทั้งบุคลากรให้มีอุดมการณ์ความรู้ความเข้าใจตามแนวทางของวัดที่ถูกต้อง อาคารสถานที่ อุปกรณ์ การเผยแผ่ที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดเครือข่ายของวัดชลประทานรังสฤษฎ์

¹ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

² ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ABSTRACT

The purposes of this research were to 1) study the Buddhism dissemination of Chonprathan Rangsarit temple's network, 2) investigate the main problems of the dissemination of Buddhism faced by the Buddhist temples under the network of Chonprathan Rangsarit temple, and 3) recommend guidelines for problem solving and promulgation of Buddhism among the Buddhist temples under Chonprathan Rangsarit temple's network. This qualitative research was carried out by investigating 5 Buddhist temples under the network. Purposive sampling technique was employed to select the temples to represent all of the regions in Thailand. The methodology involved desk study of relevant documents, observation, and interviews. The key informants included 5 abbots, 10 monks and 20 laymen, totaling 35 persons. The research tools included interview questions, observation checklist, and information synthesis form. The results were as follows:

1. In general, the dissemination of Buddhism among the five selected temples under the network consisted of the five core activities modeled by Chonprathan Rangsarit temple, namely, (1) novice ordaining, (2) monk ordination, (3) giving sermons, (4) model almsgiving, and (5) Dhamma teaching through media. Details varied according to the potential of the abbot, the monks, the laymen, and the context of a particular temple. The dissemination has yielded varying degrees of success, depending on the factors of the activities of each temple.

2. The major challenges of the dissemination were (1) some individuals were not ideologically committed, (2) some activities were not delivered within the guidelines set forth by Pra Prom Mangkalajarn. (Panya Nantha Bhikkhu), a former abbot of Chonprathan Rangsarit temple, (3) some individuals focused more on materials and less on Dhamma teaching, and (4) some monasteries found it hard to manage facilities,, were less well kept and tranquil.

3. Based on the findings, it is recommended that the meetings be systematically recorded for effective implementation of the plan. It is also recommended that the budgets should be adequately allocated for personnel development, aiming to strengthen their ideology, knowledge, and understanding of the principles laid down by Chonprathan Rangsarit temple. In addition, the venues, equipment, instructional media should be properly provided and managed in accordance with the Dharma discipline.

Keywords : THE DISSEMINATION OF BUDDHISM, CHONPRATHAN RANGSARIT TEMPLE'S NETWORK

บทนำ

ครั้งพุทธกาล มีการเผยแผ่แบบมุขปาฐะที่มีพระพุทเจ้าและพระอรหันต์สาวกล้วนเป็นพระอรหันต์ชีณาสพทั้งสิ้น ที่พระพุทเจ้าทรงตรัสประชุมสงฆ์เพื่อส่งไปเผยแผ่พระธรรมวินัย เป็นการบริหารคณะสงฆ์ที่ไม่ซับซ้อน เมื่อเวลาผ่านไป มีผู้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนามากขึ้น มีพระสาวกที่ยังเป็นปุถุชนเข้ามาอุปสมบทมากขึ้น มีการประพดติที่ไม่เหมาะสมขึ้น ดังเช่นปฐมบัญญัติที่ว่า “ลำดับนั้น พระพุทเจ้ารับสั่งให้ประชุมสงฆ์ เพราะเหตุเป็นค้ำมูลนั้น”

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ มีบทบาทที่โดดเด่นในด้านการเผยแผ่ พระธรรมคำสอนที่ประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย และยังรักษาพระธรรมวินัยที่พระพุทเจ้าทรงตรัสบัญญัติไว้ พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ) เจ้าอาวาสรูปแรก มีนโยบายหลักของวัดคือการเผยแผ่ธรรมะ งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้จัดทำในหลายวิธีด้วยกัน เช่น การแสดงปาฐกถาธรรมทุกวันอาทิตย์ คือ การยื่นแสดงธรรมอย่างตรงไปตรงมาการแสดงธรรม ทุกครั้งก่อนการสวดพระอภิธรรม มีสรีระผู้เสียชีวิตเป็นอาจารย์ใหญ่ยังธรรมะสังเวชให้เกิดขึ้น และในทุกโอกาสที่ได้รับนิมนต์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ การจัดพิธีบรรพชาอุปสมบททุกเดือนนอกฤดูกาลจำพรรษา และในฤดูกาลจำพรรษา ที่เรียบง่าย เป็นไปตามพุทธประสงค์ การตักบาตรสาธิตในทุกตอนเช้า และที่พิเศษ คือ การตักบาตรสาธิตในวันอาทิตย์ ที่มีทั้งตอนเช้า และตอนเพล หลังจากฟังปาฐกถาธรรมแล้ว จัดส่งครูพระช่วยสอนศีลธรรมไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ เป็นการเผยแผ่ในเชิงรุก การจัดกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การเปิดสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมศีลธรรมอันดีแก่เยาวชน การสอนธรรมะผ่านสื่อ เป็นการสอนธรรมะผ่านสื่อต่าง ๆ คือ การใช้หนังสือธรรมะ การใช้ CD VDO ปาฐกถาธรรม ส.ค.ส. สื่อสกรีนธรรมะ สติกเกอร์ธรรมะ การอธิบายสุภาสิต คำสอนที่ต้นไม้ การโพสต์สื่อธรรมะในอินเทอร์เน็ต การใช้สื่อธรรมะสอนในห้องเรียน การจัดนิทรรศการธรรมะในเทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรม การจัดกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระฟังธรรม และทำบุญใส่บาตรทุกวันอาทิตย์ เน้นให้เกิดปัญญาแก้ปัญหาชีวิตได้จริง จึงเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปจากพุทธบริษัท 4 วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จึงมีความโดดเด่นในการเผยแผ่ตามแบบอย่างพระพุทเจ้าเช่นนี้ วัดจึงมีลูกศิษย์ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธา ในพระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ) อดีตเจ้าอาวาสแยกย้ายกันไปก่อตั้งวัด เป็นเจ้าอาวาส แล้วนำรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบวิธีเดียวกัน ของอดีตเจ้าอาวาส ไปดำเนินการเผยแผ่โดยใช้วิธีการจัดอุปสมบท การบรรพชา การแสดงปาฐกถาธรรม การตักบาตรสาธิต และการสอนธรรมะผ่านสื่อที่มีความหลากหลายโดยใช้พุทธวิธี และเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเผยแผ่มากขึ้น เช่น วัดแทนวันดีเจริญสุข ที่นำการจัดบรรพชาอุปสมบท การแสดงปาฐกถาธรรม การตักบาตรสาธิต และการสอนธรรมะผ่านสื่อไปใช้อย่างครบถ้วน วัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) เป็นวัดเก่าแก่ที่ลูกศิษย์เป็นเจ้าอาวาสต่อมาที่มีการปรับในเรื่องเวลาการจัดกิจกรรม วัดมงคลโกวิทาราม ใช้กระบวนการเช่นเดียวกับวัดชลประทานรังสฤษฎ์ วัดลานชะเง้อที่รับอุดมการณ์เกือบทุกด้าน และวัดปัญญานันทารามที่นำรูปแบบไปประยุกต์ โดยทั้ง 5 วัดนั้น มีปัญหาที่คล้ายกันหรือแตกต่างกัน เช่น บทบาทและภาวะผู้นำ บุคลากร สถานที่ อุปกรณ์ และอุดมการณ์ความมุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฉะนั้นการเอาใจใส่ และการจัดการด้านการเผยแผ่จึงต้องมีการบริหารให้ทันต่อโลกปัจจุบันต่อบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้สำเร็จผลตามความประสงค์ได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการทราบว่า สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่าย วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ที่ไปจัดกิจกรรมการเผยแผ่นั้นเป็นอย่างไร มีปัญหาอย่างไร มีแนวทาง การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอย่างไร เพื่อหาแนวทางส่งเสริม แก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับยุคสมัย และบริบทต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์
- 2) เพื่อศึกษาปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้กำหนดวิธีการเผยแผ่ คือ การจัดอุปสมบท การบรรพชา การแสดงปาฐกถาธรรม การตักบาตรสาธิต การสอนธรรมะผ่านสื่อ โดยผู้วิจัยศึกษาขั้นตอนการเผยแผ่ตามแนวทางวงจรคุณภาพของ ดับเบิลยู เอ็ดเวิร์ดส เดมมิ่ง (W. Edwards Deming, 1986) ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติงาน (Do) การตรวจสอบงาน (Check) การปรับปรุง แก้ไข งานให้ดีขึ้น (Act) มาเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษา โดยมีตัวแปรที่ศึกษาดังนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่าย วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ดังแผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา		กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายของวัดชลประทานรังสฤษฎ์
1) การจัดอุปสมบท 2) การบรรพชา 3) การแสดงปาฐกถาธรรม 4) การตักบาตรสาธิต 5) การสอนธรรมะผ่านสื่อ	↔	1) การวางแผน (Plan) 2) การปฏิบัติงาน (Do) 3) การตรวจสอบงาน (Check) 4) การปรับปรุง แก้ไข งานให้ดีขึ้น (Act)

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ศึกษาข้อมูล เอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์จากวัดเครือข่ายของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ครั้งนี้มีประชากร คือ วัดเครือข่ายของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จำนวน 25 วัด มีผู้ให้ข้อมูลในวัดได้มาโดยการเจาะจง จำนวน 5 วัด แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) เจ้าอาวาส (2) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุที่ร่วมเผยแผ่ (3) อุบาสก อุบาสิกาที่ร่วมเผยแผ่ (4) อุบาสก อุบาสิกาที่มาร่วมกิจกรรมการเผยแผ่รวม 35 รูป/คน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ วัดเครือข่ายของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จำนวน 5 วัด มีผู้ให้ข้อมูลแห่งละ 7 รูป/คนเป็น เจ้า

อวาต 5 รูป ผู้ช่วยเจ้าอวาต และพระภิกษุที่ร่วมเผยแพร่ 10 รูป อุบาสกอุบาสิกาในวัดที่ร่วมเผยแพร่ 5 คน อุบาสกอุบาสิกาที่มาเข้าร่วมกิจกรรม การเผยแพร่ 15 คน รวมทั้งสิ้น 35 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสร้างขึ้นจากตัวแปรที่ศึกษาจากกรอบแนวคิดการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา เรื่องการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ มีกิจกรรม คือ (1) การอุปสมบท (2) การบรรพชา (3) การแสดงปาฐกถาธรรม (4) การตัดกบตรสาธิต (5) การสอนธรรมะผ่านสื่อ ตามกระบวนการวงจรคุณภาพ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติงาน (Do) การตรวจสอบงาน (Check) การปรับปรุง แก้ไข งานให้ดีขึ้น (Act) 2) แบบสังเกต (Observation) ใช้แบบสังเกต เรื่องการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ตามตัวแปรที่ศึกษา ทั้ง 5 กิจกรรม

สรุปผลการวิจัย

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษาวิจัย 5 วัด คือ (1) วัดเทววันดีเจริญสุข (2) วัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) (3) วัดมงคลโกวิทาราม (4) วัดลานชะ (5) วัดปัญญานันทาราม วัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ มีสภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา 5 ด้าน ตามแนวทางของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ คือ (1) การอุปสมบท (2) การจัดบรรพชาสามเณร (3) การแสดงปาฐกถาธรรม (4) การตัดกบตรสาธิต (5) การสอนธรรมะผ่านสื่อ วัดเครือข่าย วัดชลประทานรังสฤษฎ์ทั้ง 5 วัด มีขั้นตอนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามแนวทางวงจรคุณภาพของ ดับเบิลยู เอ็ดเวิร์ดส เดมมิ่ง (W. Edwards Deming, 1986) คือ (1) การวางแผน (Plan) (2) การปฏิบัติงาน (Do) (3) การตรวจสอบงาน (Check) (4) การปรับปรุง แก้ไข งานให้ดีขึ้น (Act) ดังต่อไปนี้

1. สภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ พบว่า 1) การจัดอุปสมบททั้ง 5 วัด จัดการอุปสมบทเป็นไปตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และระเบียบมหาเถรสมาคม อุปสมบทอย่างน้อย 15 วัน ขึ้นไปเพื่อจัดการอบรมให้การศึกษาตามหลักสูตรที่จัดเอาไว้โดยมีการประชุมวางแผนกิจกรรมเพื่อมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบอย่างชัดเจน พระพี่เลี้ยง และพระวิทยากรยังไม่เพียงพอบางส่วน หรือพอแต่ยังต้องพัฒนาศักยภาพ จึงรับผู้เข้าอุปสมบทได้จำกัดโดยมีการตรวจสอบทั้งตัวบุคคลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอย่างละเอียด การอบรมด้วยหลักสูตรที่ได้ต้นแบบมาจากวัดชลประทานรังสฤษฎ์ การติดตามประเมินด้วยแบบสอบถาม สังเกต ใบแสดงความคิดเห็นและปรับปรุงโครงการและพัฒนาด้วยข้อมูลที่ผ่านมา 2) การจัดบรรพชา มีจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยจัดการประชุมเตรียมการล่วงหน้าก่อนการบรรพชา เพื่อแบ่งหน้าที่รับผิดชอบทุกฝ่าย เตรียมความพร้อมแก่ พระพี่เลี้ยง และพระวิทยากรทำหน้าที่ตรวจสอบอย่างเข้มงวด จัดอบรมตามหลักสูตรด้วยการติดตามประเมินผลเป็นแบบสอบถาม สังเกต และนำข้อมูลที่ได้มาสรุปนำไปปรับปรุงและพัฒนาการบรรพชาต่อไป 3) การจัดแสดงปาฐกถาธรรม เป็นไปตามพระธรรมวินัยเพื่อ

การทำคามพันทุกข์แก่อุบาสก อุบาสิกา ทั้งในวัด นอกวัด โดยจัดแสดงปาฐกถาธรรมในวันอาทิตย์ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หลังจากสวดมนต์ทำวัตรเย็น ทั้ง 5 วัดมีการประชุมล่วงหน้าจัดทำตารางการนิมนต์ ติดตามผลด้วยการร่วมกิจกรรมเพื่อนำอุปสรรคไปสู่การปรับปรุงให้ดีขึ้น 4) การจัดการตักบาตรสาธิต มีการจัดการตักบาตรสาธิตโดยแยกของสดให้ไปจัดเป็น บุฟเฟ่ต์ แล้วให้พระภิกษุสามเณรเดินแถวไปตักภัตตาหารใส่บาตรจากนั้นไปนั่งที่ลานหินโค้ง เพื่อรับบาตรอาหารแห้งจากอุบาสก อุบาสิกา และที่ไม่แยกของสดยังจัดแบบเดียวกับ วัดชลประทานรังสฤษดิ์ มีการประชุมแบ่งหน้าที่ พระภิกษุทุกรูปร่วมจัดกิจกรรม การติดตามโดยการสังเกต และปรับปรุงไปตามสถานการณ์ 5) สอนธรรมะผ่านสื่อ ไม่แตกต่างกันมากคือ โดยหลัก เจ้าอาวาส จัดให้มีการประชุมการสอนธรรมะผ่านสื่อที่หลากหลายด้วยการบูรณาการให้เข้ากับกิจกรรมอื่นๆ ให้พระภิกษุทุกรูปมีส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ผู้ที่เข้ามาศึกษา กรอกแบบสอบถามและสังเกตเพื่อนำมาใช้ปรับปรุง สร้าง และพัฒนาสื่อการสอนต่อไป 6) จุดเด่นของทั้ง 5 วัด มีจุดเด่น ดังนี้ (1) เจ้าอาวาสทุกวัดมีความรู้และมีอุดมการณ์ที่มุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (2) มีผู้สนใจเข้ามาบรรพชาอุปสมบท เพื่อศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนพอสมควร (3) มีการเผยแผ่ทางสถานีวิทยุ อินเทอร์เน็ต และสื่อพื้นฐานที่หลากหลาย (4) มีการจัดกิจกรรมการตักบาตรสาธิตด้วยการบูรณาการกับกิจกรรมอื่นๆ (5) มีโบราณวัตถุ มีธรรมชาติที่ร่มรื่น 7) ข้อจำกัดของทั้ง 5 วัด มีดังนี้ (1) บางวัดมีพื้นที่จัดกิจกรรมน้อย กำลังสร้างอุโบสถ และบางวัดเจ้าอาวาสยังไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ส่งผลให้การจัดกิจกรรมไม่สะดวกในเรื่องที่จอดรถ และไม่สะดวกในเรื่องของการจัดบรรพชาอุปสมบทที่ต้องนิมนต์พระอุปัชฌาย์จากวัดอื่น หรือต้องไปอุปสมบทที่วัดอื่น (2) มีบุคลากรในการเผยแผ่จำนวนน้อย หรือมีพอแต่ยังต้องพัฒนาศักยภาพ ส่งผลให้ต้องเสียเวลาในการพัฒนาบุคลากร และนิมนต์พระวิทยากรจากวัดอื่นทำให้เกิดผลกระทบอื่นตามมาด้วย (3) หน่วยงานรัฐและเอกชนให้ความสนใจน้อย เนื่องจากไม่มีความพร้อมในเรื่องพื้นที่และบุคลากรให้แก่หน่วยงานเหล่านั้น (4) ผู้เข้ามาขออุปสมบทยังไม่เข้าใจการอุปสมบทที่ถูกต้องส่งผลให้ ต้องมีการบรรพชาอุปสมบทเป็นแบบขอผ่านไปที่ตามพระเพณีในท้องถิ่น ไม่ได้ประโยชน์ในการเผยแผ่และสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

2. ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษดิ์ พบว่า 1) การจัดอุปสมบทบางวัดยังไม่มีอุโบสถ และเจ้าอาวาสยังไม่เป็นพระอุปัชฌาย์ ทำให้ต้องนำผู้เข้าอุปสมบทไปทำการอุปสมบทที่วัดอื่นทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเพิ่ม มีบุคลากรน้อยและยังต้องพัฒนาทำให้ต้องใช้เวลาและงบประมาณเป็นจำนวนมาก เข้าประชุมไม่ครบและเห็นสิ่งอื่นสำคัญว่าการอบรมพระภิกษุสามเณรและหย่อนยานต่อพระธรรมวินัยเป็นเหตุให้ศรัทธาเสื่อมลง มีความรับผิดชอบน้อย ไม่มีการตรวจสอบตนเองและพัฒนาตามนโยบายของเจ้าอาวาสไม่ทันวัดขาดแคลนอุปกรณ์สื่อการสอน ต้องพัฒนาองค์ความรู้แก่พระภิกษุเพิ่มเติม ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพน้อย 2) การบรรพชาสามเณรมีการประชุมล่วงหน้ามากกว่ากิจกรรมอื่นๆ เพราะเตรียมการหลายด้าน แบ่งหน้าที่ทั้งพระภิกษุและอุบาสก อุบาสิกาต้องพัฒนาพระพี่เลี้ยง และพระวิทยากรให้สามารถอบรมสามเณรอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ต้องจัดอบรมหรือส่งไปอบรมยังวัดที่มีการจัดอบรม พระพี่เลี้ยงและพระวิทยากร การประเมินยังไม่รอบด้านมีเพียงการสังเกต หรือแบบสอบถามเพียงอย่างเดียวทำให้ข้อมูลการวิเคราะห์เพื่อนำมาปรับปรุงการบรรพชาครั้ง

ต่อไปจึงยังมีน้อย 3) การแสดงปาฐกถาธรรม การประชุมมีการจัดตารางผู้แสดงปาฐกถาธรรมและหัวข้อธรรม แบบหลวม ๆ ไม่ลงรายละเอียดมากทำให้ ขาดความชัดเจนทั้งบุคคลและหัวข้อธรรม จัดตารางแบ่งตามปฏิทินวันอาทิตย์และวันสำคัญด้วยการนิมนต์จากภายในวัดและนอกวัดทำให้อุบาสก อุบาสิกาได้รับฟังการแสดงปาฐกถาธรรมที่หลากหลายจากพระภิกษุผู้ทรงภูมิธรรมนิมนต์จากวัดต่างจังหวัด เป็นสิ่งที่ดีที่อุบาสกอุบาสิกาได้รับฟังธรรมะที่หลากหลาย แต่ทางวัดต้องถวายเป็นค่าเดินทาง ทำให้วัดต้องรับภาระด้านงบประมาณเพิ่มเป็นจำนวนมาก 4) การตัดบาตรสาธิต มีการตัดบาตรสาธิตเฉพาะวันอาทิตย์และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การประชุมใช้เวลาสั้นๆ มีการบันทึกข้อมูลน้อย ทำให้เกิดการเข้าใจคลาดเคลื่อนไม่พร้อมเพรียงในการร่วมกิจกรรมของพระภิกษุสามเณร การนิมนต์พระภิกษุสามเณรทุกรูปร่วมกิจกรรมที่ลานหินโค้งใช้การสังเกตความเรียบร้อยเป็นการประเมินอย่างเดี่ยว เมื่อนำเข้าที่ประชุมทำให้ได้รับข้อมูลที่ไม่ว่างด้านเป็นเหตุให้การแก้ไขปัญหาไม่ถูกต้อง พระภิกษุสามเณรร่วมกันปรับปรุงตนเองให้มีระเบียบวินัย 5) การสอนธรรมผ่านสื่อ มีการประชุมเพื่อชี้แนะและมอบหมายให้ทุกรูป/คนช่วยกันนำสื่อที่มีอยู่และที่จะสร้างใหม่นำมาบูรณาการในการนำไปสอนแก่ผู้ที่เข้ามาศึกษา แต่มีบางรูปที่ไม่ศึกษาและพัฒนาตนเองและไม่ร่วมในการใช้สื่อสอนธรรมะทำให้การเผยแผ่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็นและผู้ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้ประโยชน์น้อยไปด้วย หรือนำสื่อไปใช้แล้วไม่ดูแลรักษาจึงเสียหายติดตามไม่ได้ทำให้ต้องเสียเวลาและงบประมาณไปกับการจัดทำสื่อใหม่เข้ามาทดแทนตลอดเวลา ไม่ประเมินผู้ฟังและไม่มีพัฒนาตนเอง และไม่สร้างสื่อใหม่ให้ทันสมัยด้วย ทำให้พระวิทยากรขาดแคลนสื่อการสอนธรรมะและผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ขาดสื่อการเรียนรู้ที่รอบด้านไปด้วย

3. แนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่าย วัดชลประทานรังสฤษฎ์ 1) การจัดอุปสมบท ทุกวัดควรให้มีการบันทึกการประชุมอย่างเป็นทางการแล้วแจกจ่ายแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกรูป/คน เพื่อประโยชน์แก่การดำเนินงานกิจกรรมการอุปสมบทให้สำเร็จไปได้ด้วยดีให้เคร่งครัดในการตรวจสอบทั้งบุคคลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายของผู้เข้ามาอุปสมบทให้รอบคอบในหน้าที่ให้อบรมพระนวกะด้วยความเมตตา ให้ใช้แบบสอบถาม ใบแสดงความคิดเห็น และการสังเกต ทั้งพระนวกะ พระวิทยากร และผู้ปกครองแล้วนำข้อมูลที่ได้มาอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาปรับปรุงการอุปสมบทในครั้งต่อไป 2) การบรรพชา ควรมีการประชุมวางแผนล่วงหน้าอย่างน้อย 2 เดือน เพื่อเตรียมความพร้อมทุกด้าน ทุกฝ่ายร่วมกันทำหน้าที่ประสานรอบด้านทั้งภายในและภายนอก ร่วมกันดูแลอบรมสามเณร ให้ออกไปเป็นเยาวชนที่ดี มีคุณภาพ จัดการประเมินรอบด้านด้วยการทดสอบความรู้ แบบสอบถาม ใบแสดงความคิดเห็น และสังเกต แล้วรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงพัฒนาการบรรพชาต่อไป 3) การแสดงปาฐกถาธรรม ควรประชุมจัดทำตารางนิมนต์และหัวข้อธรรมให้สอดคล้องกับวัน เวลา และกิจกรรม โดยต้องให้อาจารย์ผู้ที่ยังต้องพัฒนาตนเองให้มากกว่าพระอาจารย์ผู้ใหญ่ กระตุ้นให้องค์แสดงปาฐกถาธรรมฝึกตัวเองหรือจัดส่งไปอบรมที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ หรือวัดอื่น ๆ ประเมินผลรอบด้าน ทั้งออกแบบสอบถาม ใบแสดงความคิดเห็น สังเกต และสรุปหลังจากเสร็จกิจกรรมให้ฝึกตนเองเป็นประจำ 4) การตัดบาตรสาธิต ควรจัดประชุมร่วมกันทั้งพระภิกษุและอุบาสก อุบาสิกาที่เป็นจิตอาสาเพื่อให้ทำความเข้าใจระเบียบแก่ผู้ที่เข้ามาทำบุญตัดบาตร ให้เป็นระบบที่ถูกต้อง ด้วยการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ให้อุบาสก อุบาสิกา กรอกแบบสอบถาม ใบแสดงความคิดเห็น และสังเกต เพื่อรวบรวมข้อมูลอย่างรอบด้านมาใช้

ปรับปรุงการจัดกิจกรรมต่อไป 5) การสอนธรรมะผ่านสื่อ ควรมีการประชุมร่วมกันทั้งพระภิกษุและอุบาสก อุบาสิกาแบ่งหน้าที่กันตามศักยภาพ ให้ความรู้แก่บุคคลากรในการสอนธรรมะผ่านสื่อ เพื่อเพิ่มความรู้ ในเรื่อง การใช้อุปกรณ์การสอนธรรมะแบบบูรณาการอย่างรอบด้าน ออกแบบสอบถาม ใบแสดงความคิดเห็น สังเกต แล้ว นำข้อมูลที่รอบด้านมาใช้ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายจัดสร้างสื่อและนำสื่อไปใช้สอนธรรมะ 6) ข้อเสนอแนะ เพื่อให้การ เผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์เป็นไปอย่าง มีประสิทธิภาพ (1) เจ้าอาวาสต้องทำ แผนการบริหารวัดโดยภาพรวม และแผนย่อยแต่ละกิจกรรมเพื่อเป็นแบบในการเผยแผ่ตามอุดมการณ์ให้สำเร็จ อย่างแท้จริง (2) เจ้าอาวาสต้องทรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัยเป็นหลัก เป็นผู้ที่สามารถนั่งในใจของทุกคน โดยกระทำให้ ดู ปฏิบัติให้เห็น เย็นให้สัมผัสด้วยตนเองอย่างเคร่งครัด (3) การประชุมทุกกิจกรรมต้องมีกำหนดการที่ชัดเจน บันทึกการประชุมอย่างเป็นทางการ แบ่งหน้าที่ให้ถูกคนถูกงานให้ทำงานอย่างเข้มงวด เป็นไปตามแผน หลักสูตร ต้องเสียสละ ทำงานเชิงรุก เป็นไปตามพระธรรมวินัย (4) บูรณาการทั้งบุคคลากรและสื่อทุกชนิด เมื่อดูแลไม่ทั่วถึง พึงมอบหมายแก่ผู้ที่มีความสามารถ ทำงานอย่างเต็มที่ไม่ว่าก้าวด้วยกัน ประสานได้ทั้งภายนอกและภายใน (5) ส่งเสริมทั้งเยาวชนและงบประมาณให้พอ ประเมินงานเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุง

อภิปรายผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จะอภิปราย ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัด ชลประทานรังสฤษฎ์ 2) ศึกษาปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่าย วัดชลประทานรังสฤษฎ์ 3) ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ผู้ศึกษาค้นพบประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ผลการวิจัย พบว่า สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพระ ธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และระเบียบมหาเถรสมาคม โดยเรียกชื่อ ว่า กิจกรรมคณะสงฆ์ 6 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือปฏิบัติเป็นฐานะหน้าที่เพราะเป็นการคณะ สงฆ์ และการพระศาสนา 6 ฝ่าย คือ การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง) การศาสนศึกษา การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น เป็น ด้านหนึ่งในหกด้านในทางพระพุทธศาสนา (กรมการศาสนา, 2540, น. 9) โดยจัดกิจกรรมการเผยแผ่ ได้แก่ การจัด อุปสมบท การบรรพชา การแสดงปาฐกถาธรรม การตักบาตรสาธิต การสอนธรรมะผ่านสื่อ โดยแต่ละกิจกรรมเกิด จากการใช้วิธีการประชุมวางแผนงาน การร่วมแรงร่วมใจกันเผยแผ่ด้วยความเสียสละ มีการประเมินและตรวจสอบ การดำเนินการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ และนำข้อมูลปัญหาที่เจอไปปรับปรุงนำสู่การพัฒนา การเผยแผ่ที่ดีกว่า ทำ ให้กิจกรรมทั้ง 5 มีตัวบ่งชี้ว่าในแต่ละกิจกรรมสอดคล้องกับแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัด ชลประทานรังสฤษฎ์ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้ดังนี้

เมื่อพิจารณาข้อบ่งชี้ สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ พบว่า การดำเนินกิจกรรมการเผยแผ่ทุกกิจกรรมทั้งเชิงรับและเชิงรุกมีการจัดประชุม และมีการบันทึกการ

ประชุมเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบในบางส่วน เพื่อมอบหมายหน้าที่ให้บุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ไปปฏิบัติร่วมกัน ตามศักยภาพของแต่ละรูป/คน ด้วยความเข้มแข็งตามที่ได้รับมอบหมาย ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา

วัดเครือข่ายของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ที่อยู่ในภูมิภาคต่างๆ ย่อมมีความแตกต่างในหลายๆ เรื่อง การเผยแผ่จึงต้องปรับตามสภาพการเหล่านั้นเพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นไปตามเจตนารมมอุมตมการณการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาที่ตั้งเอาไว้ ซึ่งสอดคล้องกับพระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม)(2554, น. 20) อธิบายว่า วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ทรงใช้วิธีที่ต่างกัน เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล เป็นต้น พระพุทธองค์มิได้จำกัดบุคคลในการเทศน์สอน ว่าเป็นชนชั้นวรรณะใด เพศใด อาชีพใด หรืออายุ ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับแม้พระราชอาชฎาผู้ปกครอง ก็ทรงปกครองโดยทศพิธราชธรรม มีพระราชหลายพระองค์ที่ทรงเป็นพุทธสาวก เช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นต้น ทรงเป็นพุทธมามกะ และได้ปกครองบ้านเมืองด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทรงอุปถัมภ์พุทธศาสนาด้วยการทำนุบำรุงพระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน และได้สร้างวัดวาอารามต่างๆ ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ด้วย

2. ด้านปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ต้องมีปัญหาดังที่จะนำเสนอต่อไปนี้

- 1) เจ้าอาวาสดูแลกิจกรรมการเผยแผ่ไม่ทั่วถึงเนื่องจากร่างกายไม่แข็งแรง จึงเป็นเหตุให้บุคลากรบางส่วนมีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่น้อยลง และทำให้ผู้เข้ามารับการอบรม ได้ประโยชน์น้อยไปด้วย
- 2) ยังมีบางส่วนที่จัดการประชุมยังไม่เป็นระบบ เนื่องด้วยปัจจัยหลายอย่างจึงทำให้การดำเนินกิจกรรมการเผยแผ่ประสบผลสำเร็จน้อยและมีปัญหาตามมา
- 3) มีการปรับหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมบางส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับแต่ละวัด จึงอาจทำให้ผู้ที่เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ที่แตกต่างกัน
- 4) ขาดแคลนบุคลากรหรือมีคุณภาพไม่เพียงพอ การดำเนินกิจกรรมเผยแผ่ จึงรองรับผู้เข้ารับการอบรมได้น้อยหรือได้ประโยชน์น้อยไปด้วย
- 5) ต้องพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ จึงต้องใช้เวลาและปัจจัยในการฝึกอบรมมากและไม่ทันต่อความต้องการของการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ รวมทั้งเมื่ออบรมพัฒนาแล้วส่วนหนึ่งลาสิกขาออกไปเสียอีก
- 6) พระภิกษุมีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่เป็นส่วนมากหากแต่มีบางส่วนที่เห็นสิ่งอื่นสำคัญกว่าการเผยแผ่ จึงมีความรับผิดชอบต่อการเผยแผ่น้อยไปด้วย
- 7) เจ้าอาวาสยังไม่เป็นพระอุปัชฌาย์ การจัดบรรพชาอุปสมบทจึงต้องนิมนต์พระอุปัชฌาย์ จากวัดอื่น ทำให้ต้องใช้ปัจจัยเพิ่มขึ้น
- 8) พระวิทยากรและพระพี่เลี้ยงยังเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองน้อย ความบกพร่องจึงเกิดขึ้นทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่ได้ประโยชน์น้อยลง
- 9) สถานที่จัดรถภายในวัดในวันที่มีการจัดบรรพชาอุปสมบทวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันปาฐกถาธรรม และตักบาตรสาธิตไม่เพียงพอ
- 10) การจัดบรรพชาอุปสมบท มีการประชาสัมพันธ์น้อย ข้อกำหนดยังมีความเข้มงวดน้อย ระเบียบ และหมายกำหนดการที่ไม่ค่อยชัดเจน
- 11) ผู้สมัครบรรพชาอุปสมบทบางคนยังขาดศรัทธา ในการอุปสมบทจึงทำให้ไม่สามารถปฏิบัติในกฎและระเบียบที่วัดตั้งไว้ได้ด้วย

ปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้บางส่วนได้สอดคล้องกับ สมานจิต ภิรมย์ริน (2546, น. 2-3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ มีปัญหาที่สั่งสมมาเป็นระยะ ด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

ตั้งแต่มหาเถรสมาคม เจ้าคณะปกครอง จนมาถึงเจ้าอาวาส ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ 2 ลักษณะ คือ (1) หน้าที่ในกิจการคณะสงฆ์ (2) หน้าที่ต่อบ้านเมือง ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปฐมเหตุ คือ (1) พระสังฆาธิการไม่เอาใจใส่ดูแลอบรมพระที่อยู่ใต้ปกครองให้เรียบร้อย (2) เมื่อเกิดทำความผิดแล้วยังทำผิดซ้ำ และทำให้เกิดมีความผิดที่ลูกกลามออกสื่อขยายในวงกว้าง พอสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่าย วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ทุกวัด ทุกกิจกรรมประสบกับปัญหาที่เหมือนและต่างกัน ไม่มากนักน้อย แต่ทุกปัญหาสามารถแก้ไขได้ด้วยหลักพระธรรมคำสอนที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย

3. ด้านแนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เมื่อทุกกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีปัญหา ทุกปัญหาย่อมมีวิธีการแก้ไขปัญหาเช่นกัน ดังที่จะนำเสนอต่อไปนี้ 1) เมื่อเจอปัญหาในการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ที่เป็นอำนาจของเจ้าคณะปกครอง ควรมีการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาแก่เจ้าคณะฝ่ายปกครองตามลำดับขั้นตอน 2) จัดให้มีการจัดบันทึกการประชุมและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ 3) เพื่อการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ที่เป็นไปได้ด้วยดี เจ้าอาวาสควรมอบอำนาจการจัดกิจกรรมแก่หัวหน้าฝ่ายและการนำอย่างเต็มที่ 4) ผู้เข้าร่วมประชุมเตรียมการจัดกิจกรรมที่บางวัดเรียกเฉพาะหัวหน้าฝ่าย และบางวัดเรียกทุกรูปนั้นต้องเป็นไปตามสภาพของวัดว่าสะดวกแบบไหน 5) มอบหมายภาระงานให้ตรงกับความสามารถและความชอบของแต่ละรูป/คน 6) จัดการอบรมพระพี่เลี้ยงและพระวิทยากรหรือส่งเข้าอบรมที่อื่น 7) แก้ไขปัญหาที่จอดรถไม่พอด้วยวิธีแนะนำให้อุบาสก อุบาสิกา ใช้ขนส่งมวลชนเดินทางมาวัด 8) บูรณาการสื่อการสอนทุกรูปแบบในการเผยแผ่ทุกกิจกรรม 9) คัดกรองผู้ที่จะเข้ามาบรรพชาอุปสมบท ตามพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ เพื่อให้ผู้ที่มีความสนใจและศรัทธาจริง ๆ ได้เข้าศึกษาอย่างเต็มที่ 10) จัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นทุกวันทั้งเช้าและเพล 11) เพิ่มการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเผยแผ่ให้อุบาสก อุบาสิการู้ ให้มากขึ้น และจัดทำการเผยแผ่ธรรมะในด้านต่าง ๆ มากขึ้น เช่น จัดรายการทางสถานีวิทยุชุมชน และออนไลน์ เป็นต้น 12) จัดตั้งกลุ่มเครือข่ายลูกศิษย์พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) เพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่ในวงกว้าง นี่เป็นแนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่ค้นพบอาจจะไม่ครบถ้วนกับปัญหาที่เผชิญในการจัดกิจกรรม การเผยแผ่พระศาสนา แต่จัดว่าเป็นแนวทางในเบื้องต้นที่สอดคล้องกับ พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) (ปัญญานันทะ, น. 53) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อได้รับแต่งตั้งเป็นอุปัชฌาย์ ก็จัดบรรพชาอุปสมบท แต่มีข้อแม้ว่าผู้ที่จะมาขอบรรพชาอุปสมบทว่า ต้องประหยัด ไม่ใช่สรุ่ยสร่าย เช่นที่ผู้บรรพชาอุปสมบททั้งหลายจัดกันให้ประหยัด คือ งดทำขวัญนาค งดลิเกฉลอง งดเลี้ยงเหล้าเลี้ยงข้าวกัน อย่างฟุ่มเฟือยสรุ่ยสร่าย เช่นที่ผู้บรรพชาอุปสมบทวัดอื่นที่ทำการ ลิ่นเปลืองเงินทอง เสียดัง ต้องแก้ไข ผู้ใดมาบรรพชาอุปสมบทก็ต้องบรรพชาอุปสมบทตามพระธรรมวินัย ไม่เช่นนั้นไปบรรพชาอุปสมบทที่อื่น จึงตกลงบรรพชาอุปสมบท ระเบียบในการบรรพชาอุปสมบทจึงดีขึ้น

จึงสรุปได้ว่า ปัญหาทุกอย่างที่เกิดจากเหตุและปัจจัยล้วนมีวิธีแก้ไขได้ทั้งสิ้น เพียงแต่รู้เหตุของปัญหาหรือไม่ เมื่อรู้เหตุของปัญหาแล้วจักแก้ไขอย่างถูกต้อง แล้วนำไปสู่การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถูกต้องตามพระธรรมวินัยด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ผู้ศึกษาขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ ดังต่อไปนี้

1) มหาเถรสมาคมควรจัดทำแผนการบริหารนโยบายและอุดมการณ์โดยรวม และแผนย่อยของแต่ละกิจกรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดในแต่ละด้านได้อย่างครอบคลุมรอบด้าน

2) มหาเถรสมาคมและเจ้าคณะปกครอง ต้องทรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัยเป็นหลัก เป็นผู้ที่นั่งในใจของพระลูกวัดและอุบาสก อุบาสิกา โดยต้องนำกระทำให้ดู สอนโดยปฏิบัติให้เห็น ยืนยันให้สัมผัสด้วยตนเองอย่างเคร่งครัด เพื่อประโยชน์แก่การบริหารที่จะได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย การขับเคลื่อนนโยบายและกิจกรรมการเผยแผ่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี

3) มหาเถรสมาคมและเจ้าคณะปกครองควรจัดการพัฒนาบุคลากรผู้ดำเนินกิจกรรมด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัด ในแต่ละด้านให้ชัดเจน และตรงกับความรู้ความสามารถเพื่อการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลระดับสูง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) เจ้าอาวาสควรจัดกิจกรรม สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัด ในแต่ละด้านควรจัดการประชุมและบันทึกการประชุมเป็นประจำตามปฏิทินกำหนดการเพื่อวางแผนให้ชัดเจนในการปฏิบัติงานให้เป็นรูปธรรมของแต่ละฝ่ายงาน ด้วยการจัดประชุมรวม และการประชุมแยกแต่ละฝ่ายที่รับผิดชอบในงานของตน เพื่อเพิ่ม ปรับเปลี่ยน และเปลี่ยนแปลงงานให้มีคุณภาพมากขึ้น

2) เจ้าอาวาสควรจัดบุคลากร การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัด ในแต่ละด้านควรจัดบุคลากรผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เข้าใจบทบาทของตนเอง รับผิดชอบงาน และมีความตั้งใจไว้ในตำแหน่งงานที่เหมาะสมให้มีความชัดเจน โดยการมอบหมายอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละด้านของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อลดขั้นตอนในการตัดสินใจไม่ต้องรออำนาจจากส่วนกลางอย่างเดียว

3) เจ้าอาวาสและหัวหน้ากิจกรรมควรให้ฝ่ายอาคารสถานที่ ดูแลบำรุงรักษาอาคารสถานที่สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดในภาพรวม ควรจัดทำแผนดำเนินการให้เป็นสถานที่สัปปายะ สำหรับนั่งฟังการปาฐกถธรรม การบรรพชาอุปสมบท และด้านอื่น ๆ ควรทำให้มีความสะดวกสบาย ร่มรื่นเหมาะสมแก่สถานที่และเหมาะสมแก่อุบาสก อุบาสิกาในการเข้าร่วมกิจกรรม

4) เจ้าอาวาสควรจัดให้มีการติดตามประเมินผล สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดควรจัดทำการประเมินผลโดยภาพรวมและประเมินผลในแต่ละด้านของการเผยแผ่ เพื่อจะได้ปรับปรุง เพิ่มเติม และจัดการให้ได้คุณภาพต่อไป โดยจัดให้มีการประชุมตามวาระการจัดการกิจกรรมการเผยแผ่และประจำปีสำหรับการประเมินผลงานของแต่ละด้าน รวมทั้งการประเมินด้านสถานที่ บุคลากร หรือแม้กระทั่งด้านการจัดการ ด้วยการจัดทำแบบสอบถาม ใบแสดงความคิดเห็น และสังเกตการณ์ในการประเมินผล

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ผู้ศึกษาขอเสนอให้ผู้ที่สนใจในประเด็นดังต่อไปนี้

1) ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและอุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ว่า นโยบายและอุดมการณ์ของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ สามารถก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างน้อยเพียงใด และเป็นอย่างไร

2) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมุ่งเน้นที่การจัดการด้านการวางแผน ด้านสถานที่ ด้านบุคลากรกับความพึงพอใจของอุบาสก อุบาสิกาต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้ทราบถึงกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์

3) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลหรือเทคนิค ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ในด้านอื่น ๆ เฉพาะด้าน เช่น การแสดงปาฐกถาธรรม เป็นต้น เพื่อจะได้ทราบว่า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หรือมีเทคนิคการเผยแผ่ที่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไปได้

4) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เพื่อจะได้ทราบว่าเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารของวัดเครือข่ายวัดชลประทานรังสฤษฎ์ มีภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลอย่างไร

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์การศาสนา.

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง ฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี เล่มที่ 1 พระวินัยปิฎก เล่มที่ 1 มหาวีรังค์ ภาค 1. ทรงประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท.

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง ฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1. เรื่องพ้นจากบ่วง.

พระครูโสภาธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมโม/เงางาม). (2554). ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ณวิสุทฺโธ). วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดชโล เตชพล (ปิ่นวิเศษ). (2554). บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสุวรรณโมลี (สอิ่ง สิรินนฺโท). วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. อัญญา:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- สุดธิดา ธัญรัตนศรีสกุล. (2557). ความพึงพอใจของนักเรียนในการบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมานจิต ภิรมย์รัตน์. (2546). การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2535). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109/ตอนที่ 16/หน้า 5/4. วันที่ค้นข้อมูล. 05 พฤษภาคม 2558. จาก <http://law.longdo.com/law/177/rev304>
- ระเบียบมหาเถรสมาคม. (2550). ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. วันที่ค้นข้อมูล. 05 พฤษภาคม 2558. จาก. http://nsm.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=605:2010-10-16-05-19-55&catid=96:2010-01-31-02-32-04&Itemid=390